

76- וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו

לקט בהיר

רש"י

(ב) רבותינו זכרונם לברכה צ"ר ובתנחומא הכריחו זאת מב' דברים, חדא מכה הסמיכות שפרשה של מעלה מסיים שהיו לפניו ב' מחנות לזה לקח מב' מחנות ושלח מלאכים בלשון רבים, ויש להרחיב פירושו ז"ל שחזן מהסמיכות סמכו פירושו על ימור חיצת לפניו, כי בשלמא זאת יהודה שלח לפניו פירושו שהוא יעקב הלך לשם ושלח את יהודה לפניו, וכן שלח לפנייהם איש לעבד נמכר יוסף פירושו שכולם הלכו למצרים אלא שהקצ"ה שלח לפנייהם את יוסף, אבל כאן יעקב לא הלך לשעיר גם לא היה בדעתו לילך שם אלא ודאי פירושו לפניו מאותן מלאכים שהיו לפניו (רא"ם), ושנית מק"ו מיוסף והגר

אור החיים

ד. וישלח. צ"ל דאומרו לפניו ללך לורך. גם למה הולך לומר חיצת אחיו כי ידוע הוא עשו שהוא אחיו, גם למה הולך להזכיר ארצה שעיר שדה וגו', כי השליחות לא ישמח את יהיה שם או במקום אחר, ועוד דקדק לומר ארצה ולא אמר לארץ, והגם שאמרו ז"ל (יבמות י"ג.) כל מקום שצריך למ"ד וכו', אף על פי כן הלך דבר הוא שגורם שינוי. אכן כוונת הכתוב הוא לתת טעם לאומרו וישלח מלאכים למה ישחמש במשרתי עליון ללך לורך כי יכול עשות הדבר על ידי משרתי אדם גם בני איש, לזה אמר לפניו פי' ללך היותם לפניו דן פי הורשה להשחמש בהם לאשר ילך להם בדבר שאין יכול עשות על ידי בני אדם, ואמר כי הולך להם ללך שהשליחות הוא אל עשו והוא אדם גדול כידוע לפי דבריהם ז"ל (צ"ר ע"ה) ושליחות אחרים אפשר שלא יחשיב אותם להשיבם. או אפשר שיקדים להכותם מצלי השב ויצא על יעקב כאשר ידעה הגשר מה שאין כן המלאכים. גם באמלעות שליחותם יפחד ורחצ (לצו"ה) בראותו ללך השמים וכאומרו ז"ל (שם) מהם לבושי אש ורוכבי סוסים וכו' ע"כ, שצוה ירא ללך עשות רע. ואומרו אל אחיו פי' טעם השלוחותו בשליחות זה בדרך שלום ורבות ללך היותו אחיו והיה חש שלא יכנס עמו במלחמה שמה יעמדו לו זכות אבותיו. או ירצה על זה הדרך אל עשו שהוא שונא, אל אחיו שאינו שונא

אור בהיר

(א) פסוק הוא בישי' ס'. ופי' שימרחב לבו ויקבלו באהבה. (ב) כי האות למ"ד מורה שילכו לארץ, וזה אינו אמת, על כן השמיטו. (ג) כי יכול להיות בארץ שעיר הגם שכבר יאל ממקומו, מה שאין כן שדה אדום נקרא שדהו ונחלתו בפרעות: (ד) פירושו שניהם היו בגדולה, ולשניהם מלוכה. (ה) והוא כמו ה"ה הידיעה.

ק"ת עשו אחד
לחקק ארוב:
למימר פדון
לעשו פדון א

חמ"י: ארצה שע
למ"ד בתחלתה
(יבמות י"ג): (ה) ג
גר"י, איק"א כדו
שינוי נוסחאות איט.

לעשו, כי מלכד שאין זה לא ישכך כעסו, מודיעים זה לזה ע" שנתעשר או נתחנן ואינו ירא לספר לו להודיע שאני בא אל היום, וגם שאני עמו אבל חז"ל ראו עוד י עשו ולא עשו היה ל ונכנסים וזה יעורר ו בלשון הזה מונח בה הרגילות טבע שאינו אחרת ששמר תר"י"ג יעזבו צידו, ולא כמ שלח לו ויהי לי שור

בימים המקווים
אומרו
ד. ויצו אותם לומר לעשו, וחלוי שיכו להם לומר חלוי ש השלוחים הם האו הצבור בצבורתו הדברים מפי יעב הוא אמר כדצריכ

(ו) לאדוני לעשו וגו' לה

עם אבן צרה ואמר צד צרה - אקמי מוסר לצדיות

אונקלוס

בראשית לב וישלח תכו

אֲחִיו אֲרֻצָּה שְׁעִיר שְׂדֵה אָדוֹם: ה וַיֵּצֵא
 אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדָנִי לְעֵשׂו
 כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לִבְנֵי גֵרְתִי

לְוֹת עֵשׂו אֲחֹהוּ לְאַרְעָא דְשְׁעִיר
 לְחֻקֵּי אָדוֹם: ה וּפְקִיד יְתָחוּן
 לְמִימַר כְּדִין תִּימְרוּן לְרַבּוֹנֵי
 לְעֵשׂו כְּדִין אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב

לקט בהיר

רש"י

הנחיה: ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל חיבה שלריכה למ"ד בתחלתה העיל לה הכתוב ה"א בסופה (ובמיתו י"ג): (ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גרתי, אינך* כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך* שיעי נסחאות אינו. אבי שאמר לו.

ועשו, כי מלבד שאין זה פשוטו של מקרא גם אין טעם לומר לעשו דברים הללו, וכן "הדבר אחר" שמרי"ג מנזות שמר, וכל זה לא יסך כעסו, ואדרבה, אלא פירות הכחוצים הוא שב' אהובים וצפרט ב' אחים נאמנים כותבים זה לזה מכתבים או מודיעים זה לזה ע"י שלוחים חיותם בריאחם פרנסתם וכל מה שעבר עליהם, וצפרט כשיש להם להודיע בשורה טובה כגון שנעשר או נתחנן או גולדו לו בנים וכדומה, לפי שידוע שאחיו הנאמן ג"כ ישמח בשמחתו, וזה סימן שמכיר אותו לאוהב ואינו ירא לפטר לו גדולתו ועושרו, וזו היתה כוונתו של יעקב בשליחתו וכמו שכתב רש"י ז"ל בד"ה ואשלחה להגיד לאדוני להודיע שאני בא אליך למנוח מן בעיניך שאני שלם עמך ומבקש אהבתך, פי' בעבור זה אני מודיעך כל מה שעבר עלי עד היום, וגם שאני עמה בדרך לבוא אליך כדי שמדע מזה שאני אח נאמן לך וגם אני יודע שאתה אח נאמן לי, וכל זה פשוט, אבל חז"ל ראו עוד כוונה הנסתר בדברי יעקב, כי כל האמור הוא רק אמירה ואינו האמת, שבאמת לא יעקב היה אוהב את עשו ולא עשו היה אח נאמן ליעקב, וא"כ אדרבה על ידי שליחות זה נתוודע לעשו שיעקב בא לציחו ושיש לו עושר בבנים ובנכסים וזה יעורר הקנאה והשנאה, לזה דייקו חז"ל לשון הכתוב שאמר גרתי ואחר וכו' שיעקב במכוון שלח לו דברים הללו, ובלשון הזה מונח בהסתרה בין השורות ב' דברים, הא' שזה לו עשרים שנה שהוא נכנע תחת לבן הרשע הרמאי ונעשה לו הרגילות טבע שאינו מתאוה להיות שר וחשוב, וגם לעשו קורא בשם אדון כי בטבעו הוא להיות נכנע, וגם יש בו רמז וכונה אחרת ששמר חרי"ג מנזות, ואם ראונו של עשו להרע לו לריך שידוע שלא יעלה לו שיה' אלקיו אשר הוא עבד נאמן לו לא יעזבו בידו, ולא כמו שהוא חושב שכל כך שנים אלל לבן לא אימלט שעתיד בלדקו וכבר חיסר סייעמא דשמיה, וגם במה ששלח לו ויהי לי שור ותמור וכו' ראו חז"ל כוונה עמוקה בהסתר, לומר שהגם שיש לו עושר רב אבל אין זה עשירות האמיתי

אור החיים

בימים המקווים לנו שחיה אדום ירשה, והוא אומרו שדה אדום כשדה תחרש: ד. ויצא אותם לאמר. לריך לדעת למה הולך לומר לאמר אחר שאמר כה תאמרון לעשו. ואולי שיכוון לומר שיאמרו אליו שהוא טוב להם לומר אליו בסדר הזה, שזולת זה יחשוב כי השלוחים הם האומרים בנוסח זה לחושבם כי הוא הצבור בצרכותו ומן המוסר לדבר כן ולא ילאו הדברים מפני יעקב, לזה לזה אליהם שיאמרו כי הוא אמר כדברים האלה וקראו אדון עליו שבה

יסיר קנאה ושנאה. וזכה נחה דעתי למה יזכיר יעקב עשו בשם אדון שלא בפניו יגדיל עליו חלק הרע חס ושלום, ולפי מה שכתבתי הם דברים הנאמרים לעשו החניף לרשע כדי שלא יכנס עמו במלחמה:

עם לבן גרתי וגו'. לריך לדעת מה מודיע בזה. גם מה מודיע בכל מאמר השליחות. ואולי כי מדרך ב' אחים אשר נאמנים הם באהבתם להודיע האה לאחיו את כל אשר יעבור עליו מהטובות גם מהרעות כי זה יגיד קורבת הלבבות, וזה ספר

אור בהיר

1) לאדוני לעשו וגו' להגיד לאדוני וגו'. 2) פי' כל השליחות בכלל אינו ידוע חליתו, הגם שאנלניו ידוע הוא שאגב השליחות יודע

ואחר ערעתה: ויהי לי שור וחמור
צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד
לאדני למצאתי בעיניך: וישבו
המלאכים אליעקב לאמר באנו אל-

עם לבן דרית ואוקרית עד פנן:
ויהוה לי תורין וחמרין עו ועבדין
ואמהן ושפחית לתואה לרבוני
לאשכחא רחמין בעיניך: ותבו
אונקלא לות יעקב למימר אחינא

לקט בהיר

רשי

שצרכני צו אבא, שהוא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ
פי שיהיה יושב בצלמי חמת גפני ותאנתי צמנומה והקב"ה
ישלח לי ברכתו עלי עמל ויגיעה וכמו שאתה עשו כבר על
מכונך בארץ שעיר ויש לך מטל השמים ומשמני הארץ, אבל
אני אין זו לא מן השמים ולא מן הארץ, פי בעמל וביגיעה
גדולה בא לידי כל זאת (מלוקט): (ה) אמר לשון יחיד
הגם שהתחיל בלשון רבים על "ברכות" אבין, הכי פירושא,
מאחר שלא נתקיימה צי ברכה זו של הוי גביר א"כ אין לך
לשנוא אחי על כל הברכות שזה היפה עיקר טענתך מה
שקנה עבד קנה רבו, כי בלא זה גם לך די ברכות, עיין לעיל
רש"י כ"ז ל"ו (מ"ד): (ו) ומה שנשא צ' אחיות היה על
פי הדיבור ברות הקודש, אבל חזן מאלו לא לקח מעצמו שום
ערוה, ושפיר קיים חר"ג מלות (ג"א), ואחזן מלות שאי

שצרכני הוה גביר (לאחיק), שהרי לא נתקיימה צי
(תנ"י כ"י), ד"א גרתי בגימטריא חר"ג, כלומר עם
לבן הרשע גרתי וחר"ג מלות שמרתי ולא למדתי
ממעשיו הרעים (מ"ח - פס"ו): (ו) ויהי לי שור
וחמור, אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ, זו
אינה לא מן השמים ולא מן הארץ (תנ"י כ"י) שור
וחמור, דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור
(כ"ה), אדם אומר לחזירו בליבה קרא התרנגול, ואינו
אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדני.
לכודיע שאני בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני
שלב עמך ומבקש להצדק: (ז) באנו אל אחיך אל
עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוכח עמך

אפשר לקיימן כגון מלכות התלויות בארץ קיים אותם בלימוד תורה (ד"ד): (ז) ופירושו מין שור וחמור, וגם קרא
התרנגול מין התרנגול (מ"ל): (ח) כבר פירשתי בס"ד, וכן דיבור הסמוך: (ט) שתיבת עשו בעצמו אומר שהוא רשע

אור החיים

יעקב כל מולאחתי עובות ורעות למלוא חן בעיניו
כשודע כי מאמין צו ונחמן אחותו. עוד נתחכם
בשליחות זה להודיעו כי אין ראוי להרחיקו, ולא
ולמד עם לבן גרתי וידוע הוה לבן בהפגנת הרשע
והרמאות ואין אדם דר עם נחש ואף על פי כן גר
עמו יעקב חב לך האות הפגנת מעשיו הנכונים
וראוי ונכון לקרבו ולאחצו ולאחברו. ולא תאמר שזה
היה בזמן מועד אלא ואחר עד עתה, ולא תאמר
שהיה פחות עבד לו שלא היה שוה נהום כריסיה, כי
לזה אמר ויהי לי שור וגוי ואף על פי כן הנני מחמין
עצמי לעבד לך וקניני קניןך, ודברים אלו יתוכו לב
חבן:

ז. וישבו המלאכים, פי השיבוהו תשובה
ואמרו לו כי באנו אל אחיך פי
הוא מראה פנים היותו אחיק וכפי האמת הוא עשו
הרשום בשנאה, וגם הולך לקראתך וגוי כי פי הולך
לקראתך בדרך אחוה וארבע מלות איש עמו
למשנה רעה. עוד יראה באנו אל אחיך זהוראת
פנים להוצות והראינו לו גם כן פנים של זעם ללד
היותו כפי האמת עשו בלא אחוה, והוא על דרך
אומרים ז"ל (ב"ר ע"ה) שהראוהו מחנות רוכבי אש
וכו' להפחידו אס לא יתנהג במדת האחוה, ועעם
שלא החליעו השליחות באופן אחד, ללד שהיה
מראה בפניו אחוה ולצבו לא כן ידמה לזה עשו צי

אור בהיר

לו אס שוה לו אס לאו כדי שיכין עצמו, עם כל זאת צריך חיזה אמתלא לבני עשו למה שולח אליו, ומה כוונתו במאמרים האלה. (ח)
בעבור שקדם אליו שנחמו ששלח אליפו אחיו. (ט) פירוש שלא היה יעקב שוה כמה שאכל הוא בעצמו (ב"מ ס"ד), ואס כן אין
חידוש שהיה דר עמו, שתחננים ידבר רש. (י) לדרכינו שלא הלכו כלל אלא צמעתים יעמודו, מה זה אס כן וישבו. (יא) זה פי
תיבת לאמר. (יב) כפל אחיק עשו. (יג) מה זה וגם, צמה דומה מאמר זה לשפניו.

לות אחוק
לקדמותך
עמה: ח ודחי
לה ופליגי יר
ענא וית ר
משרין: ט ו
למשריתא ח

כעשו (הרשע)
ויצר. וירל
את אחריס
שנינו נוסחאות
הלשון כדי לפיי
כשיירא ודאי שה
לו לכן ויירא, או
אחרים ויר לו;
פי את עשו, וה
אחי שפיר לשון
אחרים אגב ריש
הכוונה על ד' מ
שמירא המפרשי
גם יעקב אנוס

אופני
ח. ויירא
וכנגד להרוג
אחר וייר. עו
מערים להראו
להכין עצמו ל
של יעקב כלי
לוי כי אפשר
בכלי קרב יאו

יד) וגם לפי דרך
בלמ"ד, היל"ל אס

כָּל־חַי: כֹּא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם
 וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וַיִּלְבְּשֵׁם: פ רביעי
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם
 הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע

אָמַר דְּכָל בְּנֵי אַנְשָׂא: כֹּא וַעֲבַד יְיָ
 אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִתְתָּהּ קְבוּשִׁין
 דִּיקָר עַל מִשְׁךְ בְּשָׂרֵיהוֹן
 וַאֲלִבְיִשְׁנֹן: כֹּב וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
 הָאָדָם הָיָה יְחִידִי בְּעֻלְמָא מִנְּהַ

את
 אדם
 א תות

לקט בהיר

רש"י

וכן הוא בקהלת שאמר מה הוה ופירושו מה היה: (ג)
 הוצרך לאגדה, כי אין לומר פשוט שעשה להם מלבוש משום
 צניעות, דא"כ למה לנו לידע שהיתה מעור, גם אין סביר
 שעשה כחונת דהיינו מלבוש התחחון על צערס מעור, וכמו
 שגמר אומר על אמר הארנבת שהוא רך וחס פ"י לאפוקי
 עור שהוא קשה וקר, ולפי דרך הא' צריך להוסיף כאלו
 אמר כחונת על עור פ"י המכסה על כל עור צערס לפי
 שהוא מדובק, ולי"א כאלו אמר כחונת אמר העור
 (רא"ם): (נא) פ"י הגם שיש מלאכים רוחניים למעלה ולכלונו גם לי גם לכס דעת והשכל אבל אני יחיד ומיוחד צניעות לפי
 שדעתי כולל כל הידיעות ולכס מלאכים חסר כגון ידיעת טוב ורע צניעות ופרישות וכו', כמו כן האדם יחיד ומיוחד

לחם של' היה (פס"ו): (כח) כְּתָנוּת עוֹר. יש דברי
 אגדה (צ"ה) אומרים חלקים כלפורן היו מדובקים
 על עורן, וי"א דבר הבא מן העור (כגון) למר
 הארנבת* שהוא רך וחס ועשה להם כתנות ממנו
 (סועף י"ד - צ"ה): (כז) הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ. הרי הוא
 יחיד בתחומים כמו שאני יחיד בעליונים (צ"ה),
 ומה היא יחידותו לדעת עוב ורע מה שאין כן
 שנינו נוסחאות: הארנבים - ארנבים חיו.

אשון (ח)
 דך שעל
 ולחם
 שכתב
 הודיעך
 אותם
 ארנבת
 יח את
 ה הוה
 (ג"א).

אור החיים

לומר טעם קריאת שם אחר כל המעשה. וקודם יש
 להעיר למה יתיחסו אליה החיים ולא יתיחסו אל
 האדם כי גם הוא אצ כל חי. עוד יש להעיר כי
 לטעם האמור היה צריך לקרותה חיה לא חיה. אכן
 הכוונה היא להיות שנתחדשו זה צ' דברים הא'
 ששמעה דברי המסית קרא אותה על שמו והוא
 אומר חיה מלשון חויה שהוא הנחש וכמו כן הוצא
 בספר הזוהר (ז"ח בראשית י"ט), ובצ' שגזר עליה
 לילד צעז' לזה קרא לה חיה (ש"ל) ולא קראה חויה
 לרמוז כי היא היכה אס כל חי כיון שהיא סובלת
 העצבון של הריון ושל לידה לה יאחה להתיחס אס
 כל חי ולא לאדם. ולא אמר הכתוב אלא טעם שהוא
 בלתי מוחש במשמעות השם (ש"ל) כי רמז החויה
 ניכר הוא צעס. גם סמך הדבר למעשה הנחש יגיד
 הדבר (ש"ל):

בחיות האדם היא פחותה מבחינת שם אדם
 כאומרים במסכת עבודה זרה (ג'). וזה לשונם אמר
 ר"י אשר יעשה אותם האדם וגו' כהמים לויס לא
 נאמר וכו' אפי' גוי העוסק בחורה וכו' והקשו
 רש"י וחוספות מאמר זה עם מאמר רבי שמעון בר
 יוחאי שאמר אדם קרויים אדם וכו' ותיירו
 החוספות שיש הפרש ומעלה בין אדם להאדם כי
 אדם הוא הגדול והמשובח וכו'. והגם שרש"י ז"ל
 כתב (סנהד' נ"ט) שחולקים התנאים (ש"ל) עם כל
 זה דברי החוספות עיקר כי מלינו צפירוש בדברי
 רש"י שמחלק בדברי החוספות. וטעם הדבר הוא
 כי אדם הוא בחשבונו מ"ה ושמו של הקב"ה הו"ה
 במילוי אלפין (ש"ל) יעלה כן ובחוספה הו"ה האצד
 הכוונה הרמוזה, ולזה קרא לו האדם אחר שחטא
 אבל לא נשאר צירידיה זו שמלינו לו שחזר ה' וקראו
 אדם דכתיב (לקמן ד' כ"ה) וידע אדם עוד את
 אשתו וחזר למעלתו כי חטאו שוגג הוא. עוד יש

מה לא
 קודם
 ה כבר
 בעלה
 דם שם
 מעולה
 ואמרו
 ומעשה
 הן אחר
 אע"פ
 גדה זו
 (משלי
 האדם
 והגם
 ג היה
 קרא לו
 יעת כי

אור בהיר

שלא) שזו דברי ר"י חז דברי ר"ש. שלב) כזה ע"ד ה"א וא"י ה"א. שלג) פי' בה"א ולא צאל"ף. שלד) פי'
 במבטא אינו ניכר החילוק בין ה"א לאל"ף, אבל חילוק בין יו"ד לוא"ו ניכר, וכשאומרים מיבת חויה ניכר שהוא מלשון נחש וחויא, ואין
 צריך לפרש הטעם ששמעה לנחש, משא"כ לשון חיות אין בו רמז ורמזיה במבטא, וצריך לפרש. שלד) שזה טעמו, משא"כ שהיא

זו רומני,
 של)

קְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּיקְמָא
וּשְׂמִי יְדֵהּ וַיִּסַּב אִף מֵאִיָּן חַיִּיא
וּכְבוֹד וַיְחִי קְעֵלָם: כג וַיִּשְׁלַח ה' יי
אַלְהִים מַגִּינָתָא דְעָדָן קְמַפְלַח יַת
אַדְמָתָא דְאַתְבָּרִי מִתְּמָן: כד וַתִּרְדּוּ
יַת אָדָם וְאִשְׁרֵי מִלְקָד מִיַּן קְגִינָתָא

וְעַתָּה | פְּנֵי־יִשְׁלַח יְדוֹ וְלִקְחָ גַם מֵעֵץ
חַיִּים וְאָכַל וַחֲוִי לְעֵלָם: כג וַיִּשְׁלַח ה'
יְהוָה אֱלֹהִים מִגִּינַת־עֵדֶן לְעַבְדֵי אֶת־
הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: כד וַיִּנְרֹשׁ
אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן מִקְדָם לְגִנַּת־עֵדֶן

רש"י

לקט בהיר

בצבחה וחי: ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשיחיה לעולם הרי הוא קרוז להטעותי^י הצביות אחריו ולומר אף הוא אלוה, ויש מדרשי אגדה אצל חזן מיושבין על פשוטו: (כד) מקדם לגן עדן. צמורחו (ג"א): נב) למעלה למדנו שבלא זוג היה יכול להטעות וכאן הוסיף שאפילו כשיש לו זוג אם יודע טוב ורע וגם יחיה לעולם יכול להטעות, והגם שגם חוה וקין יודעים טוב ורע ויחיו לעולם, עם כל זאת ידוע הוא שהם נבראים מחוץ אדם, הרי הם נבראים ולא בוראים, משא"כ אדם שהיה הראשון ואין ידוע שהוא נברא יכול להטעות (ג"א) וא"כ למה להכתוב להקדים שהאדם יודע טוב ורע, הלא אפילו בלא זה משונה שכלו וידעתו למעלה מכל הנבראים, ולמה לא חשש הכתוב שיאכל מעץ החיים ויטעה קודם אכלו מעץ הדעת, וי"ל שקודם אכלו מושלל היה מהידיעה לבקש לעלות ברומי הלחות גופיות לחיות

אור החיים

הכרה בחינת הרע ותהיה דעתו מוחלטת בצחינת הטוב מצלי הרגשת בחינת הרע והיותו בעולם והוא אומרו (קהלת ז') עשה וגו' את האדם ישר פירוש צדיקה אחת טובה ואין דמיון הרע מזוייר דעתו וכאשר הוכר הרע צדיקתו ודעתו וזה לך האות וידעו כי ערומים ויחבשושזו אין מקום למורה זו בעולם ויחשוב האדם שפקעה מורה זו מעלמה ומעתה לא יחוש לשלוח ידו וחי, ואמר ה' כי טועה בדעתו ולריך הוא למוות אפילו על שגגתו אשר שגג מעטם שכתבו למעלה כי נפסל גופו מעלות אל האלהים יחד עם הנשמה. ולפי דרך זה נשכיל מאמר אחד תמוה (צ"ר כ"א) וזה לשונם ועתה פן ישלח ידו אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה דכתיב ועתה אין ועתה אלא תשובה שנאמר (דברים י' י"ב) ועתה ישראל מה וגו' והוא אמר פנ"י^י אין פן אלא לאו אמר

אור בהיר

זו, וגם פקע החשש שיאכל להבא צמוד, שמוח לו לאכול, מאחר שכבר אכל וידע טוב ורע כמו שפרש והולך, ע"כ אכול יאכל מעץ החיים לבטח. (שנא) פי' אדם אמר "איני" עושה תשובה. (שנב) פי' אם יכיר שחטא ונריך למוות. (שנג) ואין הפי'

אלה
ה ים
חיים
דברי
ענין
ה צ'
אם
י"י
יחיה
תבנו
עלות
דר
טוב,
נקום
ירדה
דכות
האל
עלמו
ז לא
אדם
דעתו
ציטא
אלה
עלה:
בלתי
ממות
אדם
עדין
אומרו
כן עץ
שמה)
ו טוב,
אעפ"כ
זמור)
יאמין
עת או
ל מעץ
אכילה

מסורת המדרש

ו. שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה כמד"ר פ"יג. ילק"ש כאן לו פס"ד פ"ז והיו המקריב"ב. וראה להלן פלי"ח ט. פמ"ט. שח"ט"ק. מכלתא בשלח (מס' שיראא פ"ה) אין פן אלא לאו עירובין זו ובגליון שם. ז. וישלח"הו ה' מג"ע ילק"ש כאן לו (כה"ע). וראה לעיל פ"יט ובני"ש על דעתיה דרב לעיל פ"יט.

76. ו. ועתה פן ישלח ידו אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקדוש ברוך הוא פתח של תשובה ועתה אין ועתה אלא תשובה שנאמר (דברים י. יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך וגו' והוא אומר פן ואין פן אלא לאו אמר הקדוש ברוך הוא ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים אתמהא ואם אוכל הוא חי לעולם לפיכך וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן פיון ששלחו התחיל מקונן עליו ואמר הן האדם היה פאחד ממנו. L

ז. (כג) וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן רבי יהודה ור' נחמיה רבי יהודה אמר שלחו מגן עדן בעולם הזה ושלחו מגן עדן לעולם הבא ר' נחמיה אמר שלחו מגן עדן בעולם הזה ולא לעולם הבא על דעתיה דר' יהודה

ו. דבר אחר: הן האדם היה כאחד ממנו, ועתה פן ישלח ידו ולקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם" - "ועתה פן" - לא שיש ח"ו, ספק לפני הקב"ה אם יאכל אדם מעץ החיים, אלא - אמר רבי אבא בר כהנא: "מהו ועתה" (במ"ר יג, ג) - מלמד - אותנו - שפתח לו הקב"ה - לאדם - פתח של תשובה, שהרי נאמר כאן "ועתה", והרי - אין "ועתה" - מרמז, בכל התורה - אלא תשובה, שנאמר: "ועתה ישראל, מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה" - וכן משמעות הענין שם בפרשה, עזוב את חטאי העבר, ומעתה התחל מחדש (ועי' יפ"ת), "שאמר לו הקב"ה - לאדם: "אפילו עכשיו, אחרי שחטאת, עשה תשובה, ואני מקבלך" (במ"ר שם, ועי' שוח"ט ק), "פן" - והוא, "אדם" (שם), אומר - להקב"ה: "פן" - "אי אפשר" (שם) - אין רצוני בכך, ואין - משמעות - "פן" - בכל התורה - אלא "לאו" - מוחלט (עירובין זו, ועוד), "הקב"ה אומר: "ועתה", ואמר אדם: "פן" - אי אפשר" (שם), אז - אמר הקב"ה: כיון שאינו עושה תשובה (עי' לעיל יט, ב, ולעיל סי' ב, ותנחו' תוריע ט), הרי בודאי - "ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים" (אין זה בדיוק כלשון הכתוב, ועי' ילי"ש כאן לד), אתמהא - תמוה הוא הדבר - איך אניחנו עוד כגן עדן והוא יאכל מעץ החיים, ואם - הוא - אוכל, הוא חי לעולם?? לפיכך - "וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן", כיון ששלחו, התחיל מקונן עליו, ואמר: "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע" - הנה הוא יכול להיות כאחד מן העליונים, שנחתי לו לבחור בין טוב לרע, ולעשות תשובה.

ז. "וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם ויגרש את האדם" - גם "וישלח"הו, וגם "ויגרש", שתי לשונות של גירוש (ועי' לעיל יט, ט) - רבי יהודה ורבי נחמיה - חולקים בפירוש כחוב זה, רבי יהודה אמר: "וישלח"הו, "ויגרש" - שלחו מגן עדן - לשבת בארץ - בעולם הזה, וכמו שנאמר: "וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם", ושלחו מגן עדן לעולם הבא - לעת התחיה, שלא יהיה לו חלק בין החיים, כאשר אמר הכתוב שוב: "ויגרש את האדם", רבי נחמיה אמר: "וישלח"הו, "ויגרש" - שלחו מגן עדן בעולם הזה, ולא לעולם הבא, וכמו שנאמר: "וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה

הקשה עליו ועל הונא אתפלגון רבי כר' יהודה וחד אב (תהלים יז, טו) 'אנ תמונתך לכשיקיץ 'אני בצדק אחזה גזרה באותה שעה יהושע בן לוי פשו וכשטרדו טרדו בו

אשר לוקח משם" - לחי מגן עדן לעולם הזה, שא יהודה - מה שאמר כא "אלהים" - שם של מדר לבסוף במידת הדין וגרשו כזה, כן - ריתה - ו אח מדת הרחמים בדין, ו

אמר רבי הונא: ז (- אחד) אמר, כדרכי כדרכי נחמיה - שיש שנאמר - בדברי דוד: במדת צדקתך, או בזכות רש"י ומצויד שם, ורז"ו כא יקיצה מן השינה, לדרוש שנברא בדמותך - הו "ויאמר אלהים, נעשה אדם וכלומר: באותה שעה ומזכה אותו - מאותה האדם היה כאחד ממנו דין אדה"ר - "אחזה פני שיקיץ ויקום לתחיה האד

דבר אחר: "וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם ויגרש את האדם" - גם "וישלח"הו, וגם "ויגרש", שתי לשונות של גירוש (ועי' לעיל יט, ט) - רבי יהודה ורבי נחמיה - חולקים בפירוש כחוב זה, רבי יהודה אמר: "וישלח"הו, "ויגרש" - שלחו מגן עדן - לשבת בארץ - בעולם הזה, וכמו שנאמר: "וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם", ושלחו מגן עדן לעולם הבא - לעת התחיה, שלא יהיה לו חלק בין החיים, כאשר אמר הכתוב שוב: "ויגרש את האדם", רבי נחמיה אמר: "וישלח"הו, "ויגרש" - שלחו מגן עדן בעולם הזה, ולא לעולם הבא, וכמו שנאמר: "וישלח"הו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה

ספר

מסילת ישרים

עם באור

נתיב אליעזר

להגה"צ ר' אליעזר לופיאן זצוק"ל

נלקט ונערך ע"פ רשימותיו ורשימות תלמידיו

בני ברק ה'תשע"ד

פרק ג'

בבאור חלקי הזהירות:

7 ← הנה הרוצה לפקח על עצמו, שתים הנה ההשקפות הצריכות לו. האחת, שיתבונן מהו הטוב האמתי שיבחר בו האדם והרע האמתי שיגוס ממנו, והשנית, על המעשים אשר הוא עושה לראות אם הם מכלל הטוב או מכלל הרע. וזה בשעת מעשה ושללא בשעת מעשה. בשעת מעשה, שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקל אותו במאזני זאת הדיעה, ושללא בשעת מעשה, שיעלה לפניו זכרון כלל מעשיו וישקל אותם כמו בן במאזני המשקל הנה לראות מה יש בם מהרע למען ידחה אותו ומה מן הטוב להתמיד בו להתחזק בו, ואם ימצא בהם מן הרע אז יתבונן ויחקר בשכלו איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע שהוא ולפתור ממנו. ודבר זה הודיעונו חכמינו זכרונם לברכה באמנם (ערוכי יג, ב), "גוף לו ←

נתיב אליעזר

פרק ג'

בבאור חלקי הזהירות

הנה הרוצה לפקח על עצמו - כל ענין תיקון המידות, וההתקדמות בעבודת הבורא - תלויה אך ורק ברצון האדם, ואף האדם הרוצה פונה רבנו בדבריו.

שיעלה לפניו זכרון כלל מעשיו - כי יש בכח השכל האנושי הרגיל, לשחזר את כלל מעשיו, ולבוחנם כנדרש.

איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע ההוא - למרות שהיצר מכונה "כסיל" על שם מעשיו, אך כיון שהוא בקי במלאכתו, ובמלחמה חזיתית הוא כמעט תמיד ינצח, לכן אי אפשר להנצל ממנו ללא תחבולות. לעיל פ"ב לענין עצת יצה"ר כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות וא"א להמלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקדה גדולה עי"ש אלא כמש"כ כאן שנקרא כסיל ע"ש מעשיו כמו שמנהיג חמור נקרא חמר.

לאדם שלא נבן
ראמרי, ימשמש
ומועילות מאד,
ולתבונן בו,
על פי מצוות
המשמוש הוא
היש בענינם אי
ולבערו, וחרו
בן ימשמש בן

כלל הדבר, יו
להניח ל
רואה צדק לא
הנדולים אשר
ושעות לזה, ע
הוא. וחקמינו
שאמרו זכרוננו
חשבון", (כמד
חשבוננו של נ

אשר איננו
שהתורה מבי
וחקיו, על מנו
היראה.

היש בענינו
בהיכלי התורו
מספרי היראד
ויקבע עה
באיזה ענין, ז
על בוריו, אן

← לאדם שלא נכרא יותר משנכרא, ועכשו שנכרא - יפשפש במעשיו, ואכא דאמרי, ימשמש במעשיו". ותראה ששני הלשונות הם שתי אזהרות טובות ומועילות מאד, כי הנה הפשוט במעשים הוא לחקר על כלל המעשים ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו, אשר אינם הולכים על פי מצוות ה' וחקיו, כי כל אשר ימצא מאלה יבערם מן העולם, אך המשמוש הוא החקירה אפלו במעשים הטובים עצמם, לחקר ולראות היש בענינם איזה פניה אשר לא טובה, או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כמשמש בכנגד - לבחון הטוב וחזק הוא, או חלש ובלוי, בן ימשמש במעשיו - לבחון הכוונתם בתכלית ההבחנה עד שישאר נד ונקי:

← כלל הדבר, יהיה האדם מעין על מעשיו כלם ומפקח על כל דרכיו שלא להניח לעצמו הרגל רע ומדה רעה, כל שכן עברה ופשע. והנני רואה צריך לאדם, שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו, בפסוקים הגדולים אשר יפלוסו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה, שלא יהיה משקלו עראי אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה הוא. וחקמינו זכרונם לברכה הורונו בפרוש צריך החשבון הזה, והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (בבא בתרא עה, ב), "על בן יאמרו המושלים באו חשבון", (במדבר כא כז), "על בן יאמרו המושלים בוצרם בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה"

נתיב אליעזר

אשר אינם הולכים על פי מצוות ד' וחקיו - וזה מה שאמר בהקדמה. שהתורה מביאה לידי זהירות, כי אם לא למד - מהיכן ידע את מצוות ד' וחקיו, על מנת שיוכל לבחון את מעשיו? ולזה לא תועיל ההתמדה בלימוד היראה.

היש בענינים איזה פניה אשר לא טובה - ועל זאת יסדו את לימוד המוסר בהיכלי התורה, כי שמירה מנגיעות הלב - היא חלק מחלקי העבודה הנלמדת מספרי היראה.

ויקבע עתים ושעות לזה - כך צריך להיות! כי אם רואה עצמו לקוי באיזה ענין, אין לו לזוז ממקומו עד שיכרך וישיב אל לבו איך לתקן הדבר על בוריו, אף אם הדבר יארך שעות!

האחת, כי שינום של הטוב מעשה, וישלא כמו בן יתו ומה יתבונן. ממונו. נוח לו

תקדמות זה רבנו

הרגיל

"כסיל" א כמעט ב לענין ט ממנו יל ע"ש

VEREINIGTE GOTTESDIENSTSTÄTTE

וכו'. וזה פי העצה האמתית הזאת לא יוכלו לתת אותה ולא לראות
 אמתה אלא אותם שפבר יצאו מתחת יד יצרם ומשלו בו, פי מי שהוא
 עדן חבוש במאסר יצרו אין עיניו רואות האמת הזאת, ואינו יכול
 להפירה, פי היצר מסמא את עיניו ממש והנה הוא כהולך בחשך שיש
 לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם, והוא מה שאמרו וברונם לברכה
 (בבא מציעא פג, ב), "תשת חשך ויהי לילה" (ההלים קד, כ) - זה העולם הזה
 שדומה ללילה. והבן כמה נפלא המאמר האמתי הזה למי שפועמיק להבין
 בו. פי הנה חשך הלילה - שני מיני טעיות אפשר לו שיגרים לעין האדם,
 או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל, או שימעה אותו
 עד שיראה לו עמוד כאלו הוא אדם ואדם כאלו הוא עמוד. בן חמריות
 וגשמיות העולם הזה הנה הוא חשך הלילה לעין השכל וגורם לו שתי
 טעיות. האחת, אינו מניח לו שיראה המכשולות שפדרכי העולם ונמצאים
 הפתאים הולכים לבטח ונופלים ואובדים מבלי שהגיעם פחד תחלה, והוא
 מה שאמר הפתוב (משלי ד, יט), "דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה
 יכשלו", ואומר (שם כב, ג), "ערום ראה רעה ונסתר ופתיים עברו ונענשו",
 ואומר (שם יד, ט), "יכסיל מתעבר ובוטח", פי לבס פריא להם כאולם
 ונופלים מרם ידעו מהמכשול כלל. והטעיות השני, והוא קשה מן הראשון,
 הוא, שפמעה ראיתם עד שרואים הרע כאלו הוא ממש טוב, והטוב
 כאלו הוא רע, ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים מעשיהם הרעים, פי אין
 די שחסרה מהם ראית האמת לראות הרעה אשר נגד פניהם, אלא
 שגראה להם למצא ראיות גדולות ונסיונות מוכיחים לסברותיהם הרעות
 ולדעותיהם הפזובות, וזאת היא הרעה הגדולה המלפפתם ומביאתם אל
 באר שחת. והוא מה שאמר הפתוב (ישעיה ג, י), "השמן לב העם הזה
 ואזניו הכבד ועיניו השע פון" וגו', וכל זה מפני היותם תחת החשך
 וכבושים המה תחת ממשלת יצרם. אך אותם שפבר יצאו מן המאסר

נתיב אליעזר

עד שרואים הרע כאלו הוא ממש טוב - וזה מה שצוח הנביא ישעיהו
 "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע", כי ללא עבודה יסודית על הדברים
 המחזקים את היראה, הרי כל אחד נתון בסבך יצרו, ורודף אחרי הנראה לו
 כטוב למרות שעל פי האמת - דבר זה רע ומרחקו מרצון הבורא ית'.

הנה, הם רוא
 למה זה דוכ
 השרים, שהג
 ומערבים - פ
 אחת שפאמו
 אל האכסדר
 ההולך בין כ
 האמתי או פ
 אם לא שיד
 התכלית, שו
 כל הדרךים
 ההולכים ב
 יגיע למקום
 ודאי שישאו
 ביצרו, הוא
 ביצרים, שכ
 הדרךים לעי
 צריכים אנו
 חשבון" - פ
 שזה לבדו

פלדו של ד
 קבוע
 צריך לילך

ואליהם:
 לאכסדרה, ו
 העוה"ז, כיו
 כי הם בקיז

הנה, הם רואים האמת לאמתו ויכולים ליעץ שאר בני אדם עליו. הא, למה זה דומה? לכן - המבוכה, הוא תגן הנטוע לצחוק הידוע אצל השרים, שהנטיעות עשויות פתלים פתלים, וביניהם שבילים רפים נבוכים ומערבים - כלם דומים זה לזה, והתכלית גם הוא להגיע אל האכסדרה אחת שבאמצעם, ואמנם השבילים האלה מהם ישרים ומגיעים באמת אל האכסדרה, ומהם משגים את האדם ומרחיקים אותו ממנה, ואמנם ההולך בין השבילים, הוא לא יוכל לראות ולדעת כלל אם הוא בשביל האמת או בפזוב, כי כלם שווים ואין הפרש ביניהם לעין הרואה אותם, אם לא שידע הדרך בבקיאיות ומביעות עין שפבר נכנס גם והגיע אל התכלית, שהוא האכסדרה. והנה העומד פבר על האכסדרה הוא רואה כל הדרכים לפניו ומבחין בין האמתיים והפזובים, והוא יכול להזהיר את ההולכים גם, לומר, "זה הדרך לבו בו!" והנה מי שירצה להאמין לו - יגיע למקום המועד, ומי שלא ירצה להאמין וירצה ללכת אחר עיניו - ודאי שישאר אובד ולא יגיע אליו. פן תדבר הנה, מי שעדין לא משל ביצרו, הוא בתוך השבילים - לא יוכל להבחין ביניהם, אך המושלים ביצדם, שפבר הגיעו אל האכסדרה וכבר יצאו מן השבילים וראו כל הדרכים לעיניהם בברור, הם יכולים ליעץ למי שירצה לשמע, ואלהם צדיקים אנו להאמין. ואמנם מה היא העצה שהם נותנים לנו, "בואו חשבון" - "בואו ונחשב חשבוננו של עולם!" כי כבר הם נסו וראו וידעו שזה לבדו הוא הדרך האמתית להגיע האדם אל המזכה אשר הוא מבקש ולא זולת זה:

← **כלל** של דבר, צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן, ובזמן קבוע לו בהתבודדו - מהו הדרך האמתית לפי חק התורה שהאדם צריך לילך בו, ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך

נתיב אליעזר

ואליהם צדיקים אנו להאמין - יש צורך גדול להאמין לאלה שכבר הגיעו לאכסדרה, ואין זה משנה אם הם עברו את כל השבילים האחרים וכל נסיונות העוה"ז, כיון שהם מכירים את הדרך לאכסדרה יש לנו לקבל את דבריהם כי הם בקיאים ומנוסים להביאנו למקום מבטחים.

לראות
שהוא
יכול
שיש
לברכה
הנה
להבין
האדם,
אותו
חמירות
לו שתי
מציאים
הוא
במה
ענישו,
באולם
ראשון,
והפזוב
כי אין
אלא
הרעות
תם אל
הנה
החשך
המאסר

ישעיהו
הדברים
נראה לו
ת'

HEINRICH GOTTESMAN LIBRARY

הנה אם לא, כי על ידי זה ודאי שיתקנה לו נקל לטהר מכל רע ולישר
כל דרכיו, וכמו שהכתוב אומר (משלי ד, כו). "פלאם מעגל רגלך וכל דרכיך
יבנו" ואומר. (איכה ג, מ). "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'":

L

הנה מה
התון
לידי זהירות
חמר העבו
העיון בפמע

והנה יש פ
מהם
שיתברר לו
זה. ושאין
שיתבאר זו
הפזקים וה
האמצעים

מן העיו
בספרים אל
היטב בש"נ
בשביל לדג
הערות
ללמוד ביע
המעשיות ז

נתיב אליעזר

נחפשה דרכינו ונחקרה - כך מלמדנו ירמיה הנביא, שיש לחפש את
הדרכים הנכונות, ולחקור ולברר מהם האופנים להגיע וללכת בהם, כי המטרה
היא לשוב אל ד', אחרי שהיו דרכים שהלכנו בהם והתרחקנו מהטוב האמיתי.

14
Epstein, Kalonimus Kalman, of Cracow, d. 1823

ספר

מאור ושמש

בראשית - שמות

מחברת הקודש על חמשה חומשי תורה
ורמזי ימים נוראים ושלוש רגלים
ואיזה לקוטים

אשר חיבר איש חי רב פעלים כבוד קדושת שמו נודע בשערים
הוא ניהו כבוד נשיא נשיאי הלוי הרב הקדוש המפורסם
בוצינא קדישא ונהורא אספקלריא המאירה

מ"ה קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין זצוקללה"ה
זיע"א

נדפס לראשונה בשנת תר"ב לפ"ק
ועתה נדפס בהוצאה חדשה מפוארת בניקוד כל הפסוקים
וציון המ"מ, הדגשת דיבורי המתחיל ופירושי הפסוקים,
פיסוק וקיטוע מחודש בצירוף כותרות

בשנת תשס"ה לפ"ק
בעיה"ק ירושלים תובב"א

וחשוב, לא כן אנכי אף שיש לי שור וחמור וגו' לא נעשיתי שר וחשוב רצה לומר 'אצלי' היינו אצל עצמי לא נעשיתי כן, וקל להבין.

עוד יש לפרש דברי רש"י הנזכרים לעיל. דהנה עוד יש לדקדק על לשון שור וחמור ועבר ושפחה הכל בלשון יחיד. ואף שפירש רש"י, שכן דרך בני אדם לקרות לשור וחמור בלשון יחיד. אמנם, אצל עבדים ושפחות לא מצינו כן.

ונראה, דהנה שורש והתכלית גדול לעבדות השם הוא 'מדת הסתפקות' שלא לרדוף אחר המותרות. וכל זמן שאדם רודף אחר המותרות, הן באכילה ושתיה, והן בשאר התאוות - קשה לו לבוא לידי התכלית האמיתית. וצדיקי הדור, הם נקראים 'יסוד העולם', כי הם במדרגת מדת יסוד אשר על ידי מעשיהם הטובים הם משפיעים כל הטובות בעולם, והם הם הצינור והשביל אשר על ידם באים כל ההשפעות, וממילא באים ההשפעות עליהם, והם מסתפקים את עצמם במיעוט ההסתפקות, ומחלקים ההשפעות וכל טוב לכנסת ישראל. כמו שמצינו ברבי חנינא בן דוסא (תענית נד) 'כל העולם גיוון בשביל חנינא בני רצה לומר, על ידי השביל וצינור שלו. 'וחנינא בני די לו בקב חרוכין' רצה לומר, שמסתפק את עצמו במעט ההסתפקות.

והנה יצחק אבינו בירך את יעקב בְּטַל הַשָּׁמַיִם וּבְשִׁמְנֵי הָאָרֶץ וגו', ולפי דעת עשו היה הכל כפשוטו, ועיקר הברכות היו בצרכי עולם הזה כאשר מאמינים רוב ההמון, שעולם הזה ותענוגיו ההבלים הם

הסתפקות במועט

העיקר, לקבץ הון רב ולהיות חשוב בעולם, על כן קנא את יעקב. אמנם, יעקב לא עשה זאת לעיקר, כי באמת דרשו חז"ל כל הברכות על דרכים אחרים פנימיים, יעויין בדבריהם. על כן שלח לו לא נעשיתי שר וחשוב ר"ל, איני מחזיק את עצמי לשום שר וחשוב, כי אין לי צורך בכל זאת, ואין לי תענוג מזה. ויהי לי שור וחמור וגו' רצה לומר, עבודי די בשור אחד, וחמור אחד, ועבד אחד, כאשר מצינו ברבי חנינא בן דוסא, וקל להבין.

ועוד בענין הנ"ל, ובפירוש רש"י ז"ל על גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, מה הודיע לעשו בזה. וגם יש לדקדק על ואחר עד עתה מה הודיע לו בזה, האם לא ידענו שאיחר עד עתה, מאחר שלא בא מקודם. ובודאי היה ליעקב איזה פְּנִינָה בזה. גם על הזכרתו בלשון יחיד שור וחמור וגו'.

ונראה לי לפרש, דהנה במדרש איתא, שיעקב אבינו בשליחותו זה היה רצונו שיחזיר את עשו בתשובה. ונראה לי, דהנה האמת הוא בעבודת האדם את הבורא יתברך שמו, שיהיה באמת ובתכלית השלימות, כי יכול האדם לקיים כל המצות וללמוד הרבה, אבל שיהיה באמת לאמיתו לשמה שיהיה נדבק על ידי התורה והמצות להבורא ברוך הוא - זה קשה מאד לאדם, אפילו לעשות מצוה קטנה בשלימות באמת לאמיתו מעומקא דלבא. כי לזה צריך הזדככות רב, להזדכך חומרו מכל התאוות הגשמיות, ומכל חטאות הנעורים בתשובה שלימה, אז יכול לבוא לעבוד את ה' באמת לאמיתו. ובאם לאו - אזי נותן ח"ו עוד כח להסטרא אחרא בתורתו ותפלתו שלא

השם הנ"ל שניתן

לשמה. וביותר השוכה שלימו טעוסק בתורה בעצמו שום חכ שהוא צדיק ג נשאר בטל ובאמת, מי הפסי למצוא חסרו שאינם בשלי ולרהרו בתש השלימות שהי עדיין רחוק העבודות שלו מאדמ"ז הרב על הגמרא (ערו) במעשיו, ויש אחת יפשפע ימשמש במעו שבין השני נ במעשיו - הוא לעשות תשובו הוא - אם אינו ימשמש במעו פתקנם, כי אי ימצא בהם איז לו לעשות א נמצא מכל ההולנ בעומקא דלבא להם תמיד ח שהולך בדרך הוה אינם חשו מהם כלל. והו

ושוב בעולם,
קב לא עשה
ז"ל כל
מייס, יעויין
נעשיתי שר
עצמי לשום
ל זאת, ואין
ור וגוי רצה
חמור אחד,
חנינא בן

ז"ל על
מה הודיע
ואחר עד
לא ידעין
מא מקודם.
זה גם על
יר וגוי.

תשובה
המעשים
הטובים
שנעשו
שלא כח

ש איתא,
זו זה היה
נראה לי,
את הבורא
ובתכלית
אל המצות
לאמיתו
והמצות
ל לאדם,
ת באמת
זה צריך
התאוות
בתשובה
ה באמת
ח"ו עוד
תו שלא

לשמה. וביותר קשה לו לאדם לעשות תשובה שלימה על מה שנדמה להאדם שעוסק בתורה ועבודה תמיד, ואינו רואה בעצמו שום חסרון בעבודתו, וסובר בעצמו שהוא צדיק גמור, ועל מה ישוב נמצא נשאר בסכלותו ואין תרופה למכתו.

ובאמת, מי שאינו משגיח על עצמו בלי הפסק לתקן מעשיו הראשונים, ולמצוא חסרונות בעבודתו בכל שעה שאינם בשלימות, ושיתחרט בכל עת ולהרהר בתשובה שלימה על החסרון השלימות. שהיה לו בעבודת - בודאי הוא עדיין רחוק מהבורא ברוך הוא, וכל העבודות שלו אינו כלום. כמו ששמעתי **מארמ"ו הרב מו"ה יצחק מלובלין זלה"ה,** על הגמרא (ערוכין יג): ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ויש שני נוסחאות בגמרא, נוסחא אחת **'יפשפש במעשיו'** ונוסחא אחת **'ימשמש במעשיו'**. ואמר הוא ז"ל, החילוק שבין השני נוסחאות הוא כך, **'יפשפש במעשיו'** - הוא אחר העבירות, למצוא אותם לעשות תשובה עליהם. ופירוש **'ימשמש'** הוא - אם אינו נמצא לו עבירות בפועל, אזי ימשמש במעשיו הטובים שלו, אם הם פתקנים, כי אי אפשר לעשות בלי חסרון, כי ימצא בהם איזה פניה חס ושלום, או שהיה לו לעשות אותם ביותר דביקות ויותר בדחילו ורחימו.

נמצא מכל הנ"ל, שהצדיקים האמיתיים ההולכים בדרך ה' באמת לאמיתו בעומקא דלבא, הם תמיד בתשובה, שנמצא להם תמיד חסרונות בעבודת שלהם, ומי שהולך בדרך זה - אזי כל הטובות עולם הזה אינם חשובים אצלו לכלום, ואינו נהנה מהם כלל. והנה איתא במדרש (כ"י כ"ט) אין

'ועתה' אלא תשובה, שנאמר (דברים י"ט) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וגו'.

ומעתה נבוא לבאר הכתובים; עם לבן גרתי ואחר עד עתה רצה לומר, שתרי"ג מצות שמרתי, ואף על פי כן ואחר עד 'עתה' שלא באתי לתכלית האמיתית, עד עתה - הוא תשובה כמאמרינו, שיותר קל לאדם לקיים כל המצות והחוקים מלעשות תשובה באמת ובתמים. וזהו פירוש המדרש, ששלח לו כל השליחות להחזירו בתשובה. כי לכאורה יקשה, היכן מרומז זאת בתורתנו הקדושה. ולדברינו יוצדק, שבמלת ועתה נרמז התשובה, ושלח לו ברמז, שהוא אף שקיים כל התרי"ג מצות - אף על פי כן לא בא לתכלית האמיתית, עד כי בא למדריגת התשובה, מכל שכן שהוא צריך לעשות תשובה. וזהו ששלח לו ויהי לי שור וחמור וגו' הכל לשון יחיד, כי מי שעושה תשובה אינו נחשב לו כל העולם הזה לכלום, אדרבה הוא עליו למשא. וכן נרמז באברהם אבינו ע"ה (בראשית י"ג) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵהוּ וגו', רצונו לומר, שהיה הכל עליו כמשא כבד. וגם ליעקב לא היה נחשב כל הרכוש לכלום. וזה שפירש רש"י ז"ל לא נעשיתי שר וחשוב, כי על ידי העושר והכבוד הנזכרים לעיל לא נחשב בעיני עצמו לשר וחשוב, רק תמיד היה נכנע גדול בעיני עצמו, מחמת התשובה והכנעה שהיה לו לפניו יתברך שמו, על כן נאמר בכלם לשון יחיד שור וחמור וגו' רצה לומר, שלא היה חשוב הכל בעיניו רק כאילו היה לו רק שור אחד, ואינו מחזיק את עצמי לגביר ושר וחשוב עליך, על כן אין לך לשנוא אותי, על כן אמצא חן בעיניך, ודי למבין.

L

שיל"ת

ספר

תורת משה

השלם

הנקרא חתם סופר על התורה

פ' ר' ד' ס'

על חמשה חומשי תורה

מרבנו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שר"ת חתם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף, ומשמ
עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם חלקת מחוקק ספון, ז"ע

*

ספר בראשית

*

ערוך ומסודר מחדש לפי סדר פרשיות ופסוקי התורה
בהגה מדויקת בתוספת הערות ומראי מקומות

על ידי

מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי-יד ע"ש החתם-סופר ז"ל,

בעיה"ק ירושלים תובב"א

ה'תש"נ

שנת המאה וחמשים להסתלקות מרן המחבר זצ"ל

שהפליג הפליג כדפירש"י צגוטין פ"ה ע"ה דמתשעים ואילך
 הוי הפליג והוי בחזקת חי, א"כ נגד צבורה צעוה"ז צטל
 טענת הנה חנכי הולך למוות וצטלה אותה המכירה, והיינו
 דקאמר יעקב ואחר עד עתה שהפלגנו צוקנה ע"כ אני מודה
 בפלגא אדוני אתה צבור לפשוט, אך חידך פלגא אפי'
 נימא מקא שצטל מקאתו צטל כולי מ"מ כופין על מדה סדום
 [כתובה ק"ג ע"ה], יעקב נהנה ועשו לא חסר, והיינו
 דקאמר יעקב אשר לקחתי מיד האמורי פירש"י עשו טעשה
 מעשה האמורי, ר"ל מעשי סדום שהיו אמוריים להקפיד
 אפי' על זה נהנה זה לא חסר, מ"מ עתה הודה לו המלאך
 ועשו על זה, והוא הודה להם על שלהם, וז"ש יש לי רב
 בצבורה עוה"ז ויהי לך אשר לך בצבורה הקדושה, וע"כ
 וישקרו ויבכו שניהם כי המוכר עזב ושניהם מכרו זה לזה,
 ע"כ ויבכו שניהם.

ד **ע** לכן גרתי. אמר גרתי ולא אמר ישבתי, כתיב [דברים
 י"א כ"ה] למען ירצו ימיכם וימי בניכם על האדמה
 אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם, ודרשו חז"ל [סנהדרין
 א' ע"ג] לכם לא נאמר אלא להם, מכאן לתחיית המתים מן
 התורה, ולפי פשוטו נראה לי בהקדם ליישב מה שאיתא
 בספרי ומציאו רש"י ז"ל על פסוק ושמתם את דברי אלה
 על לבבכם [שם י"ח], אף לאחר שחגלו היו מלויינים צמנות,
 הניחו הפילין עשו מזוזות וכו', והקשה הרמב"ן אין שייך
 על זה למען ירצו ימיכם וימי בניכם על האדמה והרי הם
 בחולה לארץ, ונלע"ד ליישב כבר כתבתי כמה פעמים א'
 צמה שהשריש רש"י ב' דלא שייך לשון לקיחה באדם אלא
 לקחו בדברים, וביארתי כי הגוף איננו האדם אלא תיק
 עשויה מעפר וצחוף התיק החומרי הנה עמון האדם שהוא
 השכל הפנימי, על כן אם תקח האדם על כרחו ותזוהו
 ממקום למקום ותפלו ורלונו הפנימי איננו עמו, הלא לא
 לקח האדם אלא גוש עפר הזו ממקום זה למקום אחר,
 אבל מחשבתו ורלונו נשאר במקום הראשון, עד שיקחהו
 בדברים שיטה גם לצו ומחשבתו למקום שהוא רואה ואז
 נלקח האדם, היות כך, אמר הקב"ה אפילו צנלות, מ"מ
 ושמתם את דברי אלה על לבבכם ותהיו אדוקים בתורה
 ובמלוות, ואז אש"פ שהגופות נזו מהוך ארלם הקדושה, מ"מ
 כל מגמתם לארץ הקדושה ותורה הקדושה כדכתיב [מלא' א

יעקב מעשיו, וע"כ נקרה עשוי אדון ואמר לאדוני לעשוי
 מפני שהוא צענין. הנה עודנו הצבור.

וישלה יעקב מלאכים וגוי ותקע כף ירך יעקב בהצקו
 עמו ויל"פ עפמ"ש במדרש שחטא יעקב על ששלה
 שלוהים אל עשו לפייסו וקראו עליו מקרה מחזיק בחזני
 כלב וגוי זה הוי ג"כ חטא ההשמונאים שיסבו צדומו של
 עולם ושלחו אל הרומאים להשלים עמהם ונהגגל הדבר עד
 כי גברו הרומאים ונלחמו עמהם וגברום, וע"ז נחרב
 בהמ"ק פעם שני על חטא שדדצקו ונחערבו בגוים ונשתתפו
 עמהם. — והנה ירך ר"ת ים, רקיע, כסא הכבוד, והוי
 גדול קדושת ישראל ותפארתם שמונת ליתת שלהם תהי
 דומה לים כמו שאמרו [חולין פ"ט ע"ה] תכלה דומה לים
 וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, ונדע כי בהמ"ק של
 מעלה מכון נגד שלמטה וכיון שגחרב בהמ"ק מיד נשתק
 בהמ"ק שלמעלה ממקומו, כמו שכתבתי פ' וילא ע"פ אין
 זה כ"ה בית אלהים, וז"ש ותקע הכף של ירך אשר יורה על
 כסא הכבוד זהו תקע על אשר נתאצק עמו ונקשר בו והיה
 לעם אחד כמשל בהשמונאים ודו"ק.

כה האמרון לאדוני לעשו. אין לתמוה אידך קראו אדוני
 כמה פעמים והשתחור לו, ואנו חומרים המלאך
 ועשו הודו לו על הצורה ועל הצרכות, והלא יותר ויותר
 מזה הודה יעקב לעשו, אלא ש"ל הודאתו של יעקב לעשו
 הי' מחמת אונס ומורא. — אבל שמע מה שאומר כי ענין
 הצבורה כי רמב"ן הוא שיכיה הצבור כאב ואדון לאחיו
 משתרר עליהם, וגם צנכסי אבותיו יש לו יד ושם יותר
 מהם, וצרכה הזאת הי' צה עוד עודף שירש קדושת אביו
 הצרהם וצרכתו ולהיות נשיא אלהים, ועשו צעשה שמכר את
 הצבורה צעט צשניהם, אמר הנה חנכי הולך למוות ולמה
 זה לי צבורה לענין גדולתו צעוה"ז כפי רמב"ן גדולה הצבור
 לאחר שימות האב, ועשו שיער צנפשו צביותו מסתכן המיד
 צין גדודי חיות ולסעים א"כ ימות הוא קודם אביו ולמה
 זה לי צבורה, ונגד קדושה עליונה ולהיות פרוש צעוה"ז
 ינחל חיי עוה"ב, אמר הנה חנכי הולך למוות, פ"ה פ"ד
 שאחז"ל [תמיד ל"ב ע"ה] מה יעשה האדם וחי ימיה
 ח"ע, ועשו חפץ צבתי עוה"ז ולא להמית ח"ע מההאווה
 אכל ושתה כי מחר ימות, ע"כ הנה חנכי הולך להמית עצמו
 מהאווה העוה"ז ולמה זה לו צבורה, והנה כשנצרך ועל
 חרצך תחי, כי רמב"ן פ"ה שיחיה צמלחמותיו כי ינח ולא
 יפול צחרב חויב, וצכ"ז עדיין הי' מסופק צעלמו שמה
 מחמת סכנות וטרחות שהי' לו ימות מחר. מיתה צבטיית
 קודם לאביו, אבל עכשיו שכבר הגיעו האחים לשנת ל"ז וכיון

(א) ע"י לעיל פ"ה לך לך ד"ה ויקחו את לוט, ודרשות ח"ס ח"ב,
 שצ"ח ג' ד"ה אמנם.
 (ב) בראשית ג' ט"ו, שמות י"ד ו', ויקרא ח' ב', במדבר ח' ו',
 ט"ז א', כ' כ"ה, כ"ז י"ח.

קלא משה תורת רישלח

וראיתי מי שדקדק, מיטע קרא לעשו גמל, הא הוא חזיר (כדכתיב תהלים פי י"ד יכרסמנה חזיר מיטע, ודרשו קרא זה על עשו). י"ל כבר כתבתי במק"א כי ד' מלכיות ג' נרמזים ביגמל אירענה וישפן שסימון טומאה בחוץ, איגס מפרסת פרכה, וסי טברה מעלה גרה הוא צפנים, לומר שאין חוכם רע כ"כ כמו החילון שלהם, אך עשו הוא בהיפוך כחזיר, פושט עלפיו כאלו הוא עובר, מראה עלמו מצחון כשר ועוב, וטומאתו צפנים שאינו מעלה גרה, זה הוא הטעם שנמשל לחזיר, אבל זולת זה הי ראוי להדמות לגמל שהוא היותר גדולה טומאה, והנה עכשו שצה צפרהסיא וד' מאות איש עמו, לא פשט עלפיו אלא הראה שגאתו להדי, אי"כ הרי הוא גמל, עד אחר וישקבו ויזכו, אז נהפך מגמל לחזיר.

וע"ד הרמז י"ל כי ידוע מדה"ד הקשה ר"ל, הוא מלאך אף ומכ"ש כשנקרא אף רע ר"ל, וכפס"ע ע"י זכותו וחסדו של אה"ע, מהן צבחר יכפה אף כמבואר פ"ק דצ"ב [ט' ע"ב], על כן כשהתפלל אה"ע על סדום ואמר האף תספה, אמר ואנכי עפר ואפר, כי מאותיות א"ף ר"ע ינורף אפר ועפר למתק ולנחם כוחו, והכא שנה יעקב ע"זים ר"הלים ר"ת ר"ע, פירות איתונות ר"ת א"ף, ואלו הי שולחם רשעים הי אותיות עפר ואפר להזכיר זכותו של אה"ע, אבל שהפרידס בגמלים זה לזה נשאר א"ף ר"ע ר"ל, וזה הי קושי המדרש מיטע גמלים צאמלע, והתירוץ על זה כי לא רצה יעקב לנחם הדין צמדת חסדו של אה"ע, דאי"כ עכ"פ נשאר מדה"ד מתנגד ולוחס, כחלש המנוחה ומ"מ מלחמה ואין שלום ב*), וכן היו כל הגאולות עד עכשו, אבל לשהיד לבוא צב"א מלאך רע יענה אמן ויככים עם הגאולה ולא יוסיף להגלותם, והיינו כאלו עתה עשו ושרו צעמס יושבי על הדין והמה מתמלחיס רחמים לא כמונחיס אלא כמונחיס, ועל זה נאמר ריגע באפי חיים צרנונו [תהלים ל' ו] כי ריגע א"ף, ינורף מזה עפר ואפר, אחר שסבלנו גלויות וגירות והיינו כעפר לרש וכאפר, ואחר זה חיים צרנונו, לא בהכרח אלא צרנונו, ועי"כ הפריד בגמלים, ויהי ע"זים ר"הלים גמלים ר"ת אותיות ריגע, פירות איתונות ר"ת א"ף, והיינו ריגע א"ף, ואתה מתמלח עלי רחמים ומחזיר מיטע, נעשה חזיר מיאור כידוע.

ויהי לי שור וחמור לאן ועבד ושפחה. עיין צבחי שדקדק על מה דאמר לאן אחר שור וחמור, הלא בכל מקום

*) עי' לעיל בהפטרס לפר' וירא, פרי' ויצא ד"ה אם יהי אלקים (הראשון).

פי ג', דה"כ ז' ע"ז] והיו עיני ולבי שם כל הימים, על כן ירצו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע הי לאבותיכם, ואם צריצו ימים בגלות נהי דבקים צה' ולא נלמד ממעשיהם, אז כבר הגיענו למעלת הצרחה יחק ויעקב כ"ל, והיינו לתת להם ממש כי כמוהם כמונו, וכן יעקב כל ימי היותו אלא לכן לא זז עינו ולבו מארץ הקדושה, על כן אמר גרתי כבר ולא לישב ולדור כי"א לגור בארץ, ועיני ולבי שם שם בארץ הקדושה לכל הימים. L

76 *עם לכן גרתי. פרש"י ותרו"ג מלות שמרתי. מראה דדיוק אמר תרו"ג מלות שמרתי, שאם אמנס קיים הכל, לכל הפחות מלות כיבוד אב ואם לא הי מקיים, מ"מ הי עומד ומלפס מתי הצוא לידו ואוכל לקיימו, שמרתי דוגמת ואציו שמר את הדבר, והודיע אותו וזה שעיכוצו אלא לכן הי קשה עליו, ומאז נכספה נפשו לצית אצותיו וחיטב לעשות מלות ונאנס צידו ולא עשאה מעלה עליו הכחוב כאלו עשאה [צרכות ו' ע"א] (ויעקב צדעתו סבר שאונס גמור הוא) ואעפ"כ לא נחקיימו הצרכות כפרש"י צפסוק ויהי לו שור וחמור עי"ש. L

ויהי לי שור וחמור לאן ועבד ושפחה. רבינו צבחי מדקדק מיטע לא הקדים לאן כמו בכל התורה עי"ש, והנה במדרש לקמן [ע"ו ו'] איתא עזים מאחיס רחלים מאחיס גמלים מניקות וצניהם שלשים פרות ארבעים איתונות עשרים וגו', למה גמלים צאמלע, אמר ליה יעקב הרי אחי כמלך יושב על כסאו ואני ידון לפניך ואתה מתמלח עלי רחמים, ולא פי' היפ"ת אלא דגמלים שהם גבוהים דומין כמלך על כסאו ותל"מ, ונריך תכלין ע"ד פשוט. גי"ל דהרמז כאלו עשו יושב על כסאו היינו גמל כמ"ש יפ"ת, ויעקב וצניו הולכים שחוח לפניו, כלאן המעוטפים, עזים ורחלים כנידונים לפני יושב הגמל, ומשנתמלח רחמים עליהם נקפו עמדו פרה וחמור, כבהמה גסה לא כדקה, עי"כ אחריו הלכו בהמה גסה, כלומר וישלח יעקב מלאכים לפניו, היינו קודם גמר דינס המה מלער ואח"כ ישגו כג"ל ע"ד הפשוט. וה"נ הכא עדי"ז שלח לו על חופן אחר לאיים עליו איך הושיעו הי מיד לכן, כי הלאן הוא יעקב צאמלע ולכן הלך לפניו בגאוח וגודל לצב כשור וחמור נגד לאן, ולצסוק הלך אחר הלאן ההוא כעבד ושפחה כמ"ש, שלכן לכן קרא לו צחלה י"גר שהדותא" בלשון ארמי, ויעקב קראו לו צלה"ק "גלעד", ועל שהי לכן המנוחה הונרך לדבר כלשון יעקב עד הגל הזה ולא אמר שהדא דגורא הדין על דרך ומדבר כלשון עמו, ולצסוק התחנן לו לכה וכרתה ברית אני ואתה.

ואילך
בעל
היינו
מודה
אפי
סדום
היינו
עשה
קפיד
מלאך
לי רב
ועי"כ
לזה,
צבים
אדמה
הדרין
ים מן
איתא
חלה
מלות,
שייך
י"הס
יס א'
אלא
תיק
שהוא
הזיכו
א לא
אחר,
קחבו
ואז
מ"מ
תורה
מ"מ
מל"א
ז"ח"ב,
ח' ו'

תפה בראשית לו וישב אונקלוס

לא אחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשה כופכים משתחווים לי: ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיד להשתחנת לך ארצה: ויקנאו בו אחיו ואביו שומר

לא אחיו ואמר הוא חלמתי חלום עוד והוא שמשא וסהרא אחד עשר כוכביא סגדו לי: ואשתעי לאביו ולאחיו ונגף בה אביו ואמר לה מה חלמתי הדין די חלמתי המיתא ניתי אנא ואמך ואחיד למסגר לך על ארעא: ויקנאו בה אחיו ואביו נמר

ית פ קמרי בשכם קלא ואשקר אנא ית ש דענא

ל (יז) ל חלא לו חרות

כוננו לרעות ממדריג אח יוסן הוא חס מבקשו השליחו

כודט יג. ל

ושולחן

יד. י

עשאו דאמר צהליכ גס צ

שמלמו וג. ממזות

לקח בהיר

כנשה מהדבה (ג"א): (כו) פשוט הוא שסיפרו לאחיו כי פעמים כי כן כתיב, אבל בפסע השני לא סיך לומר סיפור חלא חזרה, לכן בהכרח שיוספר קאי על אביו, ואל אחיו פירושו שגם הם שמעו, וזה הקדמה על דלהלן דכתיב ואביו שמר את הדבר, א"כ למה אמר הבוא נבוא, ולמה גער בו, לזה אמר הכתוב שהיה זאת בפני האחים וגער בו כדי להוליא השנאה מלפני (רא"ם): (כז) אין הפי' שהגערה היחה תוכחה ליוסף למה חלם כזאת או למה סיפר החלומות, שא"כ נכון יותר בחשאי בניו לבניו, חלא בעבור שהיה יוסף מביא שנאה על עצמו גער בו שידמה לאחים שהם רק פטפוטי דברים ולא יקנאוהו (רא"ם): (כח) פי' הדגוש מונח על חיצת אמך ועליו חזר ה"א התמיה שעל זה יש לתמוה שהוא דבר שאי אפשר, וזהו יאמינו בניו שכונתו לבטל החלום, אבל אין לומר שהתמיה קובצ על ההשתחוויה, כי מה זה חזמה אמת שהוא רמוק אבל אפשר: (כט) ולפי"ו מה שאמר הכתוב ואביו שמר את הדבר פירושו כמו דליתא חס צ"ר דסבור יעקב אביו שיחיו המתים בימיו וישתחוו ליוסף הוא וחמל אמו, אבל חז"ל צברכות הלכו בשיטה שהחלום מאמו הוא דברים בטלים, ועל צ' הדרכים כאחד מקיים רש"י ויעקב נתכוון להוליא וכו' (מ"ל):

אור החיים

הדבר (ד) ולזה גדלה שנאחס והיה מה שהיה: י. ויגער בו וגו' (מ"ג) להסיר קנאת האחים. וסתר החלום בקושיית אני ואמך (מ"ג) כי מהמניעה המוחלעת היא, והטעם כי לא יעלה על הדעת כי בני יעקב תשיגם הגדולה מהאומות חלא דוקא מאצרכם ומעמם אין מליחות שישתחור לו

אור בהיר

ירנה. (מ) פי' לא עלה על דעת יוסף שאחיו הגדולים יקפידו עליו בשביל זה. האמת ושמר את הדבר. (מב) שלדברי רש"י ו"ל עדיין אינו מיושב חיצת אני

אביו, וממילא סתר החלום בפני האחים, ולבצו לא קן יחשוב: יא. ויקנאו צו אחיו (מ"ג). בחלום זה הסירו הספק שכיח להם בחלום ראשון שצא החלום לסיבת מחשבותיו כי ודאי שלא חשב ולא עלה על דעתו להשתרר על אביו ואין זה חלא

(מא) למה גער, ומה חטא, וכפרט יעקב ידע (מב) קנאה בשביל מה, וכי עלה על דעת

אונקלוס

בראשית לו וישב תפו

אֶת־הַדָּבָר: שְׁנֵי יָב וַיֵּלְכוּ אֲחִיו לְרַעוֹת
 אֶת־צֵאן אֲבֵיהֶם בְּשָׂכְמָם: יג וַיֹּאמֶר
 יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אֲחִיךָ רַעִים
 בְּשָׂכְמָם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר
 לוֹ הַנְּנִי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לִדְנָא רְאֵה אֶת־
 שְׁלוֹם אֲחִיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֵּאן וְהַשְׁבֵּנִי

יֵת פְּתֻמָּא: יב וַאֲזֵלוּ אֲחֹדְי
 קְמָרְעֵי יֵת עָנָא דְאַבְהוֹן
 בְּשָׂכְמָם: יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל קְיוֹסָף
 הֲלָא אֲחִיךָ רַעֲוֵן בְּשָׂכְמָם אֲתָא
 וְאַשְׁלַחְנָךְ קְוֹתְהוֹן וַאֲמַר לָהּ הָא
 אָנָּא: יד וַאֲמַר לָהּ אִיזֵל כְּעֵן חַוִּי
 יֵת שְׂקָמָא דְאַחִיךָ וְיֵת שְׂקָמָא
 דְעָנָא וְאַתְבְּנִי פְתֻמָּא וְשְׁלַחְהּ

לקט בהיר

רש"י

(יב) לרעות את צאן. נקוד על אחי' שלא הלכו
 אלא לרעות את עלמנן (י"ח): (יג) הבני. לשון ענוה
 חריות^ל, מדרז למלות אציו, ואע"פ שהיה יודע
 (ל) פעולת חיבת "אח" הוא להראות באצבע ולקשר יפה
 חיבת לאן לחיבת לרעות, הגם שיכול לחסור ואין חסרונו
 חסרון אבל יומר מפורש אם ישנו, לזה אם לא היה כחוב כלל
 לא היה עלה על דעתיו לדרוש כלל אבל מאחר שנכתב
 ונקוד והנקודה עושה אותו כאלו אינו מראה הכחוב בזה
 כוונתו שרואה בהתקשרות וגם אינו רואה, שלגבי אציהם הוא נקשר שאמרו לו שילכו לרעות את צאן, אבל באמת לא הלכו אלא
 לרעות ולא את הצאן אלא לרעות ולהתעדן עלמס באכילת צאן אציהם (רא"ם), והשמיענו הכחוב בזה שמחמת שירדו
 ממדרגת קדושתן לאכול ולשתות מלא היצר מקום לגרות גם, כי מלי כריסיה זני בישי (ג"א): (לא) פי' יעקב לא חפס
 את יוסף היכן הוא נמצא א"כ אין פי' הנני שאלן אני אלא ודאי פירושו מוכן אני, וגם זה לא די שהרי לא שאלו אם מוכן
 הוא אם לאו, לזה קרא רש"י דבר זה זריות שהיא יותר מהכנה, וכן הוא בכל מקום, שידע משה רע"ה בסנה שאין הקב"ה
 מבקשו ואמר הנני ודאי שפירושו מוכן אני, ובמכוון פירש רבינו דבר זה כאלן, לפי שעניית יוסף. היה אחר שידע ענין
 השליחות כי נפשו הוא ואע"פ"כ אמר הנני (מ"ל), וכן בעקידה כשאמר אאע"ה הנני פירש"י כן, לפי שהיה הקב"ה רגיל

אור החיים

הודעת דבר מהשמים ולה נכנסה בהם קנאה:
יג. לכה ואשלחך וגו'. פירוש לכה אל אחיך,
 ואם אתה חושש לשנאתם הינני מלוך
 ושולחך בדבר מלוח שתלך בשליחותי ושלוחי מלוח
 אינם נחוקים (פסחים ח').
יד. לך נא ראה וגו'. עתה הוא מפרש שליחות
 המלוח שעושה, ואמר והשיבני דבר
 עשאו שליח להחזיר לו תשובה שזכה חפילו למאן
 דאמר (שם ח'): שלוחי מלוח אינם נחוקים דוקא
 בהליכתן אבל לא בחזרתן, במליאות זה עשאו שליח
 גם בחזרתו^י, ומעתה הרי הוא בעוה שישוב

בשלום אלל אציו. והגם שהיו אחיו שונאים אותו
 ושכיה החיקא^י, סובר יעקב כדעת רבנן שחולקים
 עם פלימו בפסחים דף ח' ח"ל חניא חור שבין
 ישראל לארמאי בזדק עד מקום שידו מגעת פלימו
 ואומר כל עלמו אינו בזדק מפני הסכנה ופריך
 והאמר רבי אלעזר שלוחי מלוח אינם נחוקין ומשני
 הוכי דשכיה החיקא שאני וכו' ע"כ, וחכמים
 שחולקים עם פלימו^י סוברים שיש לחלק בין
 מליאות שלפנינו למליאות שמואל כי שם שכיה ודאי
 החיקא כי ישמע שחול שמושח את דוד למלך
 במקומו ואין לך שכיה החיקא כזו מה שאין כן חשש

אור בהיר

שחלומתיו אמת הם. (מד) מאמרו לכה, הרי כבר שלחו, ולמה כפל לומר ואשלחך, ונפסק הסמוך אמר עוד הפעם לך נא
 וגו'. (מה) ואין כפן חזרה, שעד שיבא אל אציו הוא בשליחות המלוח. (מו) ובאופן זה אין מלוח, שהרי סובר פלימו שפטור
 ממלות בדיקת חמן. (מז) פי' הגם שהקושיא והחירון הנ"ל הוא לדעת פלימו, אבל מביא ראה משמואל הנביא, ומה יענו חכמים

76 וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת
 לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתֶם בְּרִית
 עוֹלָם: לִי בֵינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת
 הוּא לְעֹלָם בֵּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה

אתקמלא יתקמלא: טו ויטרוני בני
 ישראל ית שבחא קמ עבד ית
 שבחא קדריהון קים עקם: יז בין
 מימרי ובין בני ישראל את הוא
 קעקם ארי שחא יומין עבד ית

פטור עליהם
 זו מכל שאר
 בגדר עשיה
 שלך לפניך שר
 הוא על פי דז
 אדם ולא עבר
 והעמידוה בג
 ע"כ, וכמו כן
 לידו של מלאך
 מלאכות הרב
 המחוצר וצפו
 שהאדם רגיל
 והוא נשמר מן
 יראה להיות
 הסברה לומר
 שבת, לזה נזכר
 דוקא בני ישראל
 אומה ולשון,
 נשמע שבת לל
 מצני ישראל
 (סנהדרין נ"ו)
 מיעטם הכחוש
 על זה הדרך
 כשישמרו אפי
 אלא גם אם
 והוא אומרו
 הכחוש כאילו
 שמר אפילו
 העולה לו אם
 כאן. עוד ירא
 שבתותיו כי לזה
 ציאר הכחוש

אור החיים

השבת למרגוע הגוף ולעונג אשר יתענג אלה ללד
 עשיית מצות השבת (ו) ולא לחלית המורגשות עוד
 יראה על דרך אומנם ז"ל (יומא פ"א) שצריך
 להוסיף מחול על הקודש ולא לימנע ממלאכה אחר
 שיגיע ויתנוגז יום השבת אלא צריך להכין עצמו
 בקדושה שבת ואלא כחתי לקראת כלב ויהיה יושב
 ומשמר עד שיגיע השבת לעשותו פירוש לקיים
 מעשים הצריכים צ"ל. עוד יראה צאומרו לעשות
 את השבת כי מה שמוסיף מחול על הקודש יסכים
 ה' לקרותו שבת ונמצא זה האיש עושה שבת ממש
 כי שעות מיום ו' וגם שעות מיום א' שהם חול בני
 ישראל עושים אותם שבת. עוד יראה על דרך
 אומנם ז"ל (צ"ר י"א) אמרה שבת לפני הקב"ה
 לכלם נחת בן זוג ולי לא נחת בן זוג אמר לה הרי
 ישראל וכו' ע"כ, הנה כי השבת חסר פרט א'
 מפרטי השלימות ותיקונו הוא על ידי שישמרוהו
 ישראל, והוא אומרו ושמרו בני ישראל את השבת
 מה טעם לעשות את השבת לשון תיקון שבת יחוקן
 מעשהו של שבת ונמצא לו בן זוג. עוד יראה שצריך
 לשמור את השבת לכל יהיה צו דבר חול בין ממנו
 בין מהזולת ולא יאמר אדם די לי צמח שנשמור
 עצמו מחללו ואם יחלל מהזולת מה צדק אלא צריך
 שיהיה שומר אחרו לכל יחלל כמו ששומר גנו
 ופרדסו (ו) ובכלל גדר זה שישהדל לשמור לכל יבא
 לידו דבר שוגג שיחלל צו שבת על דרך אומנם ז"ל
 (שבת י"א). לא יקרא לאור הנר וכל הסויגים
 והשמירות לכל יחלל שבת אפילו צמחאיות שהוא

להזכר צ"ל) אינו חייב הגם שיעשה צו מלאכה
 שאינה נרכה הרי זה פטור הגם שמקדשו בחזקת
 יום שבת:
פז. ושמרו בני ישראל וגו'. צריך לדעת למה
 הוסיף עוד שמירה אחרת, עוד
 צריך לדעת כוונת אומרו לעשות את השבת,
 ורבותינו ז"ל דרשו מה שדרשו, ואולי כי צא לזוה
 שישמרו לכל יבואו לידי משול טעות היום כדי
 לעשות את יום השבת לאמתו, והוא אומרו ושמרו
 בני ישראל את השבת כדי לעשות את השבת הידוע
 שלא יבא לידי טעות, והגם שיקדש יום שביעי כזכר
 צממוך זה אינו יום השבת כפי האמת. או ירמוז
 לפי מה שפירשנו בפסוק שלפני זה שילו ה' למי
 שאצדה לו ידיעת היום שימנה ו' ימים ומשמר הו'
 לזה צא נחת טעם ואמר ושמרו בני ישראל את
 השבת שהוא יום שמקדש למניינו, והטעם הוא
 לעשות את השבת האמתית כדי שלא יפקע מזכרונו
 מצות יום המקדש, וטעם שהזכיר יום ז' בשם שבת
 לא חש עליך לטעות ממה שגמר אומר לעשות את
 השבת הרי זה מראה בחלוצ כי שבת ראשון הוא
 ← שבת אשר עושה לחשבונו. עוד יראה על דרך אומרו
 (בראשית ל"ז י"א) וחציו שמר את הדבר פירוש
 ממחין ומלפס מחי יבא, והכוונה בזה לזוה שלא
 יהיה השבת כדבר טורה ללד מניעת מלאכה הרגון
 ומצוא החפץ אלא צריכין לשמור צו בשלימות הרגון
 וחפץ בדבר ותמיד יהיה ממחין ומלפס מחי יבא,
 ואומרו לעשות את השבת לשלול הכוונה כחפץ מצות

אור בהיר

אמת, כמו כן נאמר כאן. (צג) ועשה יותר מכדי לזכותו יום פטור, וכל המאמר נאמר לדיוק, שצאופן זה פטור. (צד)
 פירוש כוונתך בחפץ צו ומה שחלפה עליו, לא יהיה אלא לקיים מצות השבת. (צד) וזה פירוש לעשות, שאם ישמור אחרו מוכן
 ומזמן, או כשיצא השבת יהיה מיכן לעשות מצותו, שהרי עשה כל ההכנות מקודם. (צו) שלא יהיה נפקד גם מהזולת.

צז) וזה פירוש לו
 המחשבה, כגון אז
 שמירת שבת.
 וכל החילוק בין צ'
 יומא פ"ה וש"ע 5